

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De taal van de machtigen: over het discours van de Russische islamitische elites

Sibgatullina, G.R.

Publication date

2022

Document Version

Final published version

Published in

ZemZem

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Sibgatullina, G. R. (2022). De taal van de machtigen: over het discours van de Russische islamitische elites. *ZemZem*, 2, 116-118.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

PROEFSCHRIFTENRUBRIEK

Terrorismedfinanciering, Koerden in Irak, en taalverandering onder Russische moslims

Joas Wagemakers

Deze rubriek geeft aandacht aan vergevorderde of recent afgeronde proefschriften in Nederland en Vlaanderen. Promovendi of recent gepromoveerden vertellen in kort bestek over hun onderzoek. In dit nummer: Tasniem Anwar, Bareez Majid en Gulnaz Sibgatullina.

Tasniem Anwar

Beyond the shadow of a doubt. The prosecution of terrorism financing in European courts

Tasniem Anwar promoveerde op 17 mei 2022 aan de Universiteit van Amsterdam en is universitair docent aan de afdeling Criminologie van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Bareez Majid

Towards an Understanding of Kurdistani Memory Culture

Bareez Majid promoveerde ook op 17 mei 2022, maar dan aan de Universiteit Leiden. Majid is als postdoctoraal onderzoeker verbonden aan het Heidelberg Centre for Transcultural Studies, Universiteit van Heidelberg in Duitsland. Een herziene versie van haar proefschrift verschijnt bij Palgrave in de serie 'Cultural Heritage and Conflict'.

Gulnaz Sibgatullina

Languages of Islam and Christianity in Post-Soviet Russia

Gulnaz Sibgatullina promoveerde in 2019 aan de Universiteit Leiden. Ze is nu is universitair docent Europese Studies aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Haar proefschrift is gepubliceerd door Brill (2020).

Van boven naar beneden: Tasniem Anwar. Foto: Nadine Maaraba; Bareez Majid. Foto: Hanna Rosalie;

Gulnaz Sibgatullina: De taal van de machtigen, over het discours van de Russische islamitische elites

Al eeuwen vormen moslims een zichtbare en omvangrijke minderheid in Rusland. De val van de Sovjet-Unie bracht ingrijpende sociale en politieke veranderingen met zich mee, die ook een grote impact hadden op moslims. Sommige van de veranderingen zijn zichtbaar in taal, zoals in het taalgebruik van islamitische leiders in Rusland, de moefti's. Zij gebruiken bijna uitsluitend Russisch. Wat zegt dit over de Russische moslimgemeenschappen en de nieuwe post-Sovjetrealiteiten waarin ze leven?

Gulnaz Sibgatullina: 'De moslimminderheid in Rusland was lange tijd meertalig: moslims in centraal Rusland spraken Tataars of Basjkiers, die in de Kaukasus gebruikten talen zoals Avars, Ingoesj of Tsjetsjeens. Ze varieerden ook in hun tradities en cultuur. Toen de Russische staat in de achttiende en negentiende eeuw instellingen (moeftiaten) creëerde om deze moslimminderheden te besturen, kwamen er vanwege die verscheidenheid verschillende vestigingen voor verschillende geografische regio's. Dit systeem werd opnieuw gecreëerd in de Sovjet-Unie tijdens de Tweede Wereldoorlog. Na 1944 ontstonden er vier grote moeftiaten: één in de Wolga-Oeralregio, één in Centraal-Azië en twee

De Kathedraalmoskee van Moskou. Foto: Khusan Rustamov, via Pixabay

(voor soennitische en sjiiitische moslims) in de Kaukasus. Na de ineenstorting van het communistische regime in 1991 explodeerde het aantal moeftiaten alleen al in Rusland tot meer dan zestig, met uiteenlopende maten van autoriteit en regionaal bereik. Van deze zestig zijn slechts twee machtig genoeg om vertegenwoordiging van de hele moslimgemeenschap in Rusland te claimen. Dit zijn het moeftiaat in Ufa, dat sinds 1980 onafgebroken wordt voorgezeten door Talgat Tadzhuudin, en het moeftiaat in Moskou, sinds 1994 geleid door Ravil Gainutdin.

In mijn proefschrift heb ik de taal van de invloedrijkste moefti's in Rusland geanalyseerd. Mijn interesse was aanvankelijk zuiver taalkundig: ik was gefascineerd door de voortdurende taalverschuiving in de moslimgemeenschappen. Na de val van de Sovjet-Unie werden moslims zeer mobiel, zowel binnen Rusland als daarbuiten. En in migrantengemeenschappen werd het Russisch, niet de eigen minderheidstaal, de meest geschikte taal om over de islam te spreken. Hetzelfde gold voor de opkomende online sfeer, waar moslims uit de hele post-Sovjetruimte Russisch konden gebruiken om met elkaar te communiceren. Bovendien hadden jonge niet-Russische moslims steeds minder drijfveer om minderheidstalen te leren: ze zagen meer potentie in een goede beheersing van het Engels of Arabisch dan, bijvoorbeeld, het Tataars. Sommige moslims die Russisch waren gaan spreken door-spekten hun taal zodanig met Arabische leenwoorden, dat moedertaalsprekers moeite hadden om ze te verstaan.

‘Russisch werd de taal om over de islam te spreken’

De moefti's daarentegen vermeden Arabische woorden in hun Russischtalige toespraken. Zelfs termen als “Allah” of “hadj”, die ook bekend zijn bij veel niet-moslims en wortel hebben geschoten in de Russische taal, werden vervangen door terminologie uit het orthodoxe christendom. Hierdoor werd de “Koran” een “Testament” (R. zavet) en “mawlid” werd “de *nativitate* van de profeet Mohammed” (R. *rozhdstvo Proroka Mukhammada*). Het proefschrift beschrijft niet alleen de taalveranderingen; het legt ook uit hoe deze linguïstische experimenten de relaties van de moeftiaten met de staat en de dominante Russisch-orthodoxe kerk weerspiegelen.

Een van de bevindingen is dat het toegenomen christelijke vocabulaire in de toespraken van moefti's samenhang met de hernieuwde toenadering tussen de orthodoxe kerk en de staat na 2008. Ook een cultureel-conservatieve wending in Rusland, die zich bijvoorbeeld manifesteerde in de nadruk op “traditionele” familiewaarden en weerstand tegen lhbtq+-rechten na 2011-13, was een belangrijke ontwikkeling voor de “russificatie” van islamitische leiders. Dit komt doordat islamitische instituten sinds het vroege presidentschap van Vladimir Poetin

steeds afhankelijker zijn geworden van de staat, zowel financieel als ideologisch. In deze context was het lucratief om te “klinken” als de orthodox-christelijke patriarch: de kerk verkeert in een bevoorrechte positie en geniet de statelijke steun. Afstand nemen van de Arabische wereld, althans in taalgebruik, was ook een veilige zet: al sinds de oorlog in het voornamelijk islamitische Tsjetsjenië in de jaren negentig bekijkt de Russische staat moslims door de bril van veiligheid en wordt de islam afgeschilderd als een potentieel gevaar voor de stabiliteit van het Russische volk. Het imiteren van de retoriek van de kerk beschermde dus

*“Verkerkelijking”
van de islam
werd niet door
alle moslims
verwelkomd’*

tegen beschuldigingen van “wahabisme” en “radicalisering”.

Taal is echter meer dan alleen het gebruik van woorden. Wanneer het christelijke *Bog* (“God”) gelijkgesteld wordt aan Allah en geen verschil wordt gemaakt tussen de Koran de Bijbel (allebei gezien als bron van vrijwel dezelfde morele doctrine) wordt het unieke van twee religies genegeerd. De islam in Rusland wordt in wezen onderworpen aan het christendom. Deze “verkerkelijking” van de islam werd niet door alle moslims in Rusland verwelkomd.

Velen zijn zich ervan bewust dat moeftiaten vaak opereren als een uitvloeisel van de staat. Daarnaast zorgen de hoge leeftijd en Sovjetachtergrond van zittende moslimleiders ervoor dat vooral de jongere generatie elders op zoek gaat naar religieuze autoriteit.

Het steeds hardere optreden tegen de vrijheid van meningsuiting in heel Rusland beïnvloedt wat de moefti’s durven te zeggen. Alleen de islam die vaderlandsliefde cultiveert en grotendeels beperkt is tot cultuur, tradities en folklore is door de staat als “goed” bestempeld en dus toegestaan. Sinds de invasie van Oekraïne zijn de relaties tussen de moeftiaten en de staat een nieuwe fase ingegaan: alle grote moeftiaten steunen de “speciale operatie”. Moefti’s in sleutelposities blijven zowel de binnenlandse als de buitenlandse politieke beslissingen van de zittende president legitimeren, waardoor ze eraan bijdragen dat de afstand tussen de officiële religieuze instituties en moslingemeenschappen nog verder toeneemt. De invloed van deze ontwikkeling valt nog te bezien.’

Vertaling: Joas Wagemakers